

Homenatge de la Universitat de Barcelona a Antoni M. Badia Margarit (13 desembre 2007)

Parlar d'Antoni Badia és sempre un plaer. Ho he fet diverses vegades arran dels nombrosos premis i distincions que ha rebut al llarg de la seva vida i confesso que cada cop que ho faig el goig es fa més gran en constatar com augmenta el cercle d'institucions que reconeix, amb tota justícia, la ciència i la humanitat d'una figura cimera de la filologia catalana.

En la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona de la postguerra, enmig d'una majoria de professors tirant a mediocres, va ser una benedicció del cel trobar-me amb un catedràtic jove, senzill, savi i estimulador. Va ser com un oasi enmig del desert. Se'l veia enamorat de la matèria que explicava; se'l veia fruir justificant la partió de la Romània, el sistema articulatori del català o els efectes del substrat. El seu discurs ratxós, clafit de pauses de reflexió, que preparava les frases exactes i facilitava la nostra presa de notes, era seguit amb devoció durant l'hora sencera, íntegra, que durava la classe. Expositor diàfan, senyor de la matèria, esquitxava el seu discurs amb notes d'humor i omplia la pissarra d'exemples, dibuixos i esquemes; i, al final de la classe, mentre atenia, amatent, dubtes i preguntes sobre l'explicació, un raspall, mogut per mans lleugeres, alliberava el seu vestit impecable del polsim que s'hi havia sedimentat. Aconseguia també que la nostra participació fos activa, car, després d'haver suscitat temes d'estudi, exposàvem els resultats en petites conferències fetes en el marc de seminaris sabatins i ens acostumàvem així a perdre la por a parlar en públic, a organitzar el nostre pensament, a expressar-lo amb propietat i correcció i a iniciar-nos en els primers assajos de recerca científica. La relació amb els alumnes coneixia una vessant humana mitjançant excursions col·lectives que trencaven la barrera professor-alumne, creaven un clima de sana convivència, fomentaven el

contacte amb la naturalesa i ens iniciaven en les meravelles de la toponímia.

Però és evident que un professor universitari no es pot quedar en la dimensió pedagògica. Cal que es dobli de la d'investigador. Aquest virus no l'ha deixat ni un moment de la seva vida (només afeblit per l'etapa rectoral, absorbit per la tasca acadèmica). I el resultat són els més de cinc-cents títols que jalonen la seva carrera científica. Treballs que van de la dialectologia a la sociolingüística, de la fonètica experimental a la fonologia, de la gramàtica històrica a la descriptiva i normativa, de l'edició de textos a l'estudi comparatiu de traduccions.

La dimensió diacrònica, històrica, li fou cara des del principi de la seva activitat investigadora. Tot i dedicar part dels seus esforços a la lingüística castellana, mogut per la titulació de la seva càtedra i per la seva inquietud de romanista, el gruix dels seus interessos anaven adreçats cap al català, nineta dels seus ulls. Devia ser premonitori que als seus catorze anys ja escrigués un article sobre els orígens de la llengua catalana. Seguint aquesta línia publica el 1951 la primera gran gramàtica històrica catalana, punt obligat de referència bibliogràfica en el concert dels romanistes, i un seguit d'articles de lèxic, fonètica, morfologia, sintaxi, etc., on el lector pot assabentar-se, entre altres coses, dels neologismes de la traducció catalana dels Salms, del triomf de l'arabisme *alcalde* en detriment de *batlle* o de les raons del canvi de *o* tancada en *o* oberta en mots barcelonins com *bota*, *boda*, *móra*.

Base i complement de la lingüística històrica són els dialectes. Conscient de la seva importància i davant el caràcter incomplet o deficitari de les obres cartogràfiques anteriors, Badia, juntament amb Germà Colón, llança el projecte d'un nou *Atlas Lingüístic del Domini Català*, obra que va promoure i iniciar però en la que no va poder col·laborar amb la continuïtat que hauria volgut. Juntament amb altres col·legues vam procedir a

l'arreplega de materials a 190 localitats, durant 14 anys; després amb Lídia Pons i en el marc estimulador de l'Institut d'Estudis Catalans tenim la responsabilitat de la seva edició: tres volums ja han vist la llum, a més del primer d'un *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, en colors i de caràcter interpretatiu. Amerat d'experiència en el treball de camp per terres aragoneses, al seu costat vaig aprendre molt sobre la tècnica de l'enquesta, la recollida de dades dialectals i la relació humana amb els informadors. Els seus treballs en aquest sementer són nombrosos des dels dialectalismes de Ramon Llull passant pels conceptes de llengua i dialecte fins a la superposició o no de fonteres comarcals i fronteres dialectals.

Lligada a la lingüística històrica es troba l'onomàstica. Els noms de lloc i de persona són com petrificacions de fases antigues de la llengua, esglaons immòbils del seu incessant devenir. Badia, excursionista entusiasta, ha recorregut muntanyes, barrancs i comellars per a estudiar-ne els noms, xops de càrregues semàntiques i històriques, completats amb el patrimoni escrit perpetuat en lligalls i plegamins. Els derivats de NAVA 'plana alta', MAL 'roca' o els microtopònims de Sant Joan de les Abadesses, conservats durant set o vuit segles, no tenen secrets per a ell.

Però la variació no és solament horitzontal. També hi ha la vertical, d'acord amb variables de classe social, instrucció, edat, sexe. El nostre país, terra de contacte de llengües, és paradís de sociolingüistes. I Badia, que ho ha estat "avant la lettre", ha cultivat amb competència aquesta disciplina en diversos treballs: el seu llibre, *La llengua dels barcelonins*, va fer molta llum sobre la influència de la immigració de postguerra i les actituds dels barcelonins respecte de la llengua pròpia.

La lingüística descriptiva no es queda enrere en aquest ventall de recerques. Tant la fonètica experimental com la fonologia s'han enriquit amb la seva contribució. I és ben paradoxal que un lingüista que mai s'ha considerat gramàtic escrigués una magnífica *Gramàtica catalana* (1962)

destinada a castellanoparlants i, més recentment, una altra (1994), innovadora, àmpliament descriptiva, oberta a la variació de les grans regions dialectals i a la tipologia de nivells. Un esforç impagable.

Badia tampoc no ha eludit responsabilitats al front d'òrgans de govern de la seva universitat i així fou elegit democràticament rector, càrrec que exercí durant vuit anys, en una època difícil de transició política en què es van aprovar els Estatuts de la Universitat. Transparència, honestedat i valentia caracteritzen la seva gestió que implicà una certa detracció del camp de la recerca, a la qual, tanmateix, es reincorporà, perquè aquell virus continuava viu. Resultats posteriors d'aquesta inquietud, deixant a part diversitat d'articles, ponències i ressenyes, són, d'un costat, la represa de la revista de l'Institut, *Estudis Romànics*, que ha consolidat el seu prestigi de l'etapa anterior en el món filològic internacional, i, de l'altre costat, les *Regles d'esquivar vocables*, que contenen sucosos comentaris a unes normes de puresa lingüística del s. XV i una combativa presa de posició sobre la seva autoria.

És un fet que Badia ha fet fructificar copiosament els talents que Déu li va donar i que han desembocat en la sembra de vocacions atretes pel seu mestratge, en l'obertura de nous camins de recerca, en l'engatjament moral amb el seu país, en la valentia i serenitat davant circumstàncies i actituds adverses, en la fermesa de les seves decisions, en la porositat al diàleg, en l'assumpció de responsabilitats alienes fins arribar a l'encarcerament, en la continuada laboriositat, en l'autocrítica que allunya de la infatuació, en la fascinació i inquietud per la llengua i pel seu futur. Avui m'ha plagut recordar els seus valors científics i humans, perquè re-cordar, com diu amb poètica etimologia Blai Bonet, és acostar, fer a prop del cor, del seu cor i del d'aquells qui l'estimen. Ho faig arran d'aquest homenatge que li tributa amb tots els mereixements la seva, la nostra Universitat, un honor més dels nombrosos que ja ha rebut al llarg de la seva trajectòria docent i

investigadora, trajectòria estimulada pel seny i l'abnegació de la Maria, la seva esposa, el recent decés de la qual ha causat un buit insubstituïble en la seva vida.

Badia ha donat amb esforç i constància el millor dels seus dies a la recerca científica, a la transmissió dels seus avenços i a la causa del seu poble.

Després de la fatiga, ha arribat el fruit, i després del fruit, els reconeixements, com aquest que li ofereix la seva estimada Alma Mater. Per molts d'anys!

Joan Veny

Universitat de Barcelona, 13 desembre 2007